

Izvorni znanstveni rad
UDK 314.742(450=862)»15/16»
Primljeno: 14.2.2010.

ISELJENICI IZ HERCEG-NOVOGA U ZADRU - TRAGOM OPORUČNIH SPISA IZ 16. I 17. STOLJEĆA

LOVORKA ČORALIĆ

SAŽETAK: Na osnovu istraživanja građe iz Državnog arhiva u Zadru (Spisi zadarskih bilježnika - oporuke i inventari) u radu se ukazuje na prisutnost i djelovanje iseljenika iz Herceg-Novoga u tadašnjem glavnom gradu mletačke pokrajine Dalmacije u razdoblju 16. i 17. stoljeća. Iako je riječ o malom broju konkretnih dokumenata, njihova raščlamba zanimljiv je prilog poznavanju migracija i komunikacija duž istočne obale Jadrana u ranom novom vijeku.

Istražujući demografsku i društvenu strukturu stanovništva duž istočne obale Jadrana u ranom novom vijeku moguće je, već i panoramskim uvidom u neke od temeljnih izvora za povijest pojedinih gradova (npr. bilježnički spisi, upravni spisi i dr.), opaziti kako se kao najmnogoljudnije i strukturom stanovništva najšarolikije središte izdvaja tadašnja dalmatinska prijestolnica Zadar. Uz brojne obrtnike, trgovce, svećenike i državne dužnosnike zavičajem od Mletaka, Veneta i Furlanije do udaljenih mletačkih prekojadranskih posjeda na grčkom arhipelagu i na Peloponezu, u Zadru su - najčešće kao privremeno nastanjena skupina stanovništva - djelovale i vojničke posade raznorodnog etničkog i vjerskog podrijetla. Već od prvih osmanlijskih upada u zadarsko zaleđe (druga polovica 15. stoljeća), a osobito od 16. stoljeća, u Zadru se učestalije opažaju grčki stratioti, hrvatski konjanici (*Croati a cavallo*), albanski pješaci i konjanici (*Soldati Albanesi, Cappelletti*), posade naoružanih galija za zaštitu plovidbe Jadranom (*barche armate*), talijanski plaćenici i mletački časnici. Njihov je životni put bio vezan za sveukupan mletački državni prostor, a Zadar je - kao

Lovorka Čoralić, znanstvena je savjetnica u Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu.
Adresa: Hrvatski institut za povijest, Opatička 10, 10000 Zagreb. E-mail: lovorka@misp.isp.hr

središnje vojno i strateško uporište Serenissime na hrvatskom priobalju - bio njihovom glavnom bazom i najčešćim mjestom (privremenog) djelovanja.¹

U sklopu obrade navedene problematike, koja se ne odnosi samo na vojnu već i na društvenu i demografsku povijest Zadra i istočnog Jadrana, važno mjesto odnosilo se i na prisutnost i djelovanje vojnika i civilnih osoba zavičajem s područja Boke kotorske, budvansko-barskog priobalja i unutrašnjosti Crne Gore. Njihovu nazočnost bilježimo u Zadru (više nego u drugim našim priobalnim gradovima) kroz sveukupno promatrano razdoblje ranog novog vijeka i početkom 19. stoljeća, a zapažamo ih - osim u vojničkoj profesiji - i u brojnim civilnim zanimanjima.² Iako, ukupno gledajući, nije riječ o velikom broju osoba, useljenici iz tih krajeva su - bez obzira kojoj su vjerskoj i etničkoj skupini pripadali - davali značajan prinos demografskoj šarolikosti glavnog mletačkog grada na istočnom Jadranu.

Središnja tema ovog sažetog rada odnosi se na razmatranje prisutnosti i djelovanja iseljenika iz Herceg-Novoga u Zadru.³ Osnovni izvor koji je uporabljen u radu su oporuke i inventari novljanskih iseljenika, pohranjeni u Državnom

¹ U prethodnim radovima obrađene su neke od tih vojničkih skupina odnosno neki njihovi zapaženiji predstavnici. Usporedi, primjerice: Lovorka Čoralić, »Zadarski kapetan XVII. stoljeća - Ulcinjanin Dominik Katić.« u: *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, sv. 22. Zagreb, 2004: 213-233; Lovorka Čoralić, »Bartol Depope iz Glavotoka - *Croato a cavallo* u mletačkoj službi u Zadru (XVIII. st.).« *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* 49 (2007): 81-91; Lovorka Čoralić, »Albanska obitelj Ginni u povijesti Dalmacije i Istre (XVI. i XVII. st.) - prilog poznavanju komunikacija duž istočnojadranske obale.« *Povijesni prilozi* 26/33 (2007): 271-287; Lovorka Čoralić, »Mletački časnici, svećenici, građani - tragom Barana u Zadru (XVII.-XVIII. stoljeće).« *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 50 (2008): 147-192; Lovorka Čoralić i Maja Katušić, »Conte Veneto i Cavaliere di San Marco - Ivan Radoš (o. 1616. - 1686.).« *Povijesni prilozi* 27/35 (2008): 193-207; Lovorka Čoralić i Maja Katušić, »Andrija Mladinić i Mihovil Anđelo Filiberi - časnici postrojbe *Croati a Cavallo* (iz društvene i vojne povijesti Dalmacije u XVIII. stoljeću).« *Povijesni prilozi* 28/37 (2009): 247-282.

² Osim radova navedenih u bilješci 1, u pripremi su i prilozi koji se bave iseljenicima iz Budve i Paštovića u Zadru tijekom ranog novog vijeka.

³ O povijesti Herceg-Novog usporedi neka monografska djela: Toma Krstov Popović, *Herceg-Novni*. Zadar, 1883; Toma Krstov Popović, *Herceg-Novni: istorijske bilješke*, knj. 1 (1382-1797). Dubrovnik, 1924; Grgo Zarbarini, *Paralipomeni del Centenario di Castelnuovo*. Zara, 1887. Usporedi i neke cjelovitije, za pojedine odsječke povijesti Herceg-Novog vrlo uporabljive radove: Đorđe D. Milović, »Hercegnovi kao pomorsko trgovački grad (bosanski period njegove istorije).« *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 5 (1956): 13-24; Predrag Kovačević, »Pomorstvo Herceg-Novoga.« u: *Boka* 1 (1969): 137-157; Maksim Zloković, »Turci u Herceg-Novome.« *Boka* 2 (1970): 55-81; Maksim Zloković, »Mletačka uprava u Herceg-Novom, Boka 3 (1971): 5-37; Bogumil Hrabak, »Herceg-Novni u doba bosansko-hercegovačke vlasti (1382-1482).« *Boka* 10 (1978): 7-31; Božidar Đondović, »Herceg-Novni u srednjem vijeku.« *Boka* 13-14 (1982): 31-53.

arhivu u Zadru u sklopu fonda *Spisi zadarskih bilježnika*. Ovdje je potrebno napomenuti da u primjeru Herceg-Novoga ne raspolažemo s većom količinom oporučnih spisa (u odnosu na, primjerice, iseljenike iz Budve, Kotora ili Paštrovića), već je riječ o samo nekoliko dokumenata. Rečene oporuke pokrivaju vremenski period od 16. stoljeća do četrdesetih godina 17. stoljeća. Riječ je o razdoblju unutar kojega u Zadru bilježimo brojne useljenike zavičajem sa šireg područja Boke, budvansko-barskog priobalja i unutrašnjosti Crne Gore. Također, unutar navedenog razdoblja (16. stoljeće) - tijekom kojega se Herceg-Novog nalazio pod osmanlijskom vlašću (osim za kratkotrajne španjolske uprave 1538-1539. godine) - zapažena su pojedinačna iseljavanja iz toga grada i njegove okolice u druga jadranska odredišta. Posebno se, primjerice, izdvajaju Mleci, grad u koji se Novljani osobito učestalo useljavaju koncem 15. stoljeća (nakon pada Herceg-Novog pod osmanlijsku vlast 1482. godine) i tijekom tridesetih i četrdesetih godina 16. stoljeća.⁴ Činjenica da ih upravo u tom razdoblju bilježimo i u Zadru (iako u malom broju primjera) svjedoči da je Herceg-Novog tada prolazio etapu pojačanih migracijskih gibanja, posljedica kojih će dugoročno biti i korjenita demografska preobrazba toga kraja.

Spisi kojima raspolažemo otkrivaju nam niz pojedinosti iz društvenog, gospodarskog i vjerskog svakodnevlja male skupine novljanskih iseljenika u onodobnoj dalmatinskoj prijestolnici. Tragom njihovih oporuka i inventara saznajemo za njihovo profesionalno djelovanje, gospodarske mogućnosti i standard, obiteljske i prijateljske veze, kao i za odnose sa zadarskim vjerskim ustanovama i duhovnim osobama. Svi ti pokazatelji ujedno i potvrđuju da su se Novljani u Zadru vrlo dobro snalazili, prilagođavali i uklapali, te ubrzo potom i u cijelosti asimilirali u svoj novi zavičaj.

S obzirom na činjenicu da je riječ o malom broju primjera (dokumenata) međusobno nejednaka opsega, u nastavku ću rada sve dokumente zasebno razmotriti kronološkim slijedom njihova nastanka.

Prvi dokument koji se odnosi na prisutnost novljanskih iseljenika u Zadru inventar je Marka Rajčevića *de Chastro nouo*, načinjen po nalogu njegove supruge Lucije neposredno nakon Markove smrti (nadnevak inventara je 4.

⁴ Usporedi: Lovorka Čoralić, »Iz prošlosti Boke - tragom iseljenika iz Herceg-Novoga u Mlecima (XV.-XVI. stoljeće)«, *Bokeški ljetopis* 2-3 (2006-2007): 125-154.

lipnja 1536).⁵ Najveći dio imovine preminulog Novljanina sadrži popis odjevnih predmeta (*vestura, vesta, camisa, bochassin, schiavina, peliza* i dr.), načinjenih od različitih vrsta materijala odnosno tkanina (*de sarzia, de panno, de rassa* i dr.). U više se primjera za pojedini odjevni predmet navodi da je izrađen “na slavenski način” (*ala schiauona*), a naglašava se i da je riječ o iznošenoj (*vsado*) ili staroj (*vechie*) odjeći. U inventaru su, nadalje, popisani posteljina (*chusin con vna intimella*), slamarice (*stramazzo da leto*), ubrusi (*tauaioli*) i rupci (*fazioli*), razno posuđe (*piadene, scudelle, cochiali, pignate, sechi*) te nešto namještaja (*bancha, chariega, bancolino*). Rjeđe su zabilježeni skupocjeniji predmeti poput sablje (*spada schiauona*) i slike nabožnog sadržaja (*vno quadro de la Madoneta*). U drugom i znatno kraćem dijelu inventara navedena su Rajčevićeva pokretna dobra u Zadru. Riječ je o kućici smještenoj u gradu na vlastitom terenu te o dvije agrarne čestice koje Rajčević obrađuje kao zakupnik (težak). Prva čestica je vinograd veličine oko jednoga gonjaja, smješten u zadarskoj okolici (lokalitet *Slauza jama*), a na terenu koji je u posjedu svećenika crkve Sv. Šime. Jednake je veličine i druga čestica vinograda, a nalazi se na lokalitetu zvanom Belveder, na terenu koji pripada ubožištu Sv. Lazara.

Inventar Novljanina Marka Rajčevića odaje nam osobu skromnih imovnih mogućnosti. Riječ je, po svemu sudeći, o težaku koji se ponajprije bavio obrađivanjem zakupljenih vinograda te tijekom svoga života nije uspio steći vlastite posjede ni značajniju imovinu. Njegova pokretna imovina upućuje da je riječ o osobi koja se može ubrojiti u niži društveni sloj onovremenog zadarskog žiteljstva. Odjevni predmeti i posteljina (uglavnom iznošeni i stari), nekoliko komada pokućstva i posuđa, te samo nekoliko predmeta “luksuznijeg” obilježja (oružje, slika) odraz su imovnih mogućnosti tog Novljanina koji je - vjerojatno već početkom 16. stoljeća - u Zadru pronašao svoj drugi dom.

Sljedeći dokument koji se ovdje razmatra oporuka je koju potpisuje *Radus Nicolaus filius Nicolai de Castelnouo*, a nastala je 1563. godine.⁶ Opsegom je relativno kratka i započinje uobičajenim navodom, kojim se imenuju izvršitelji oporučiteljevih posljednjih želja (*fidei commissarios et huius sui ultimi testamenti executores*). To su Zadrani Franjo Parumić te *ser* Stipica (*Stipizam*), Radov šurjak (*cognato*). Nekoliko se odredbi odnosi na pokop oporučitelja i na pogrebne običaje. Novljanin Rade za mjesto svog posljednjeg počivališta

⁵ *Spisi zadarskih bilježnika* (dalje: *SZB*), Pietro da Bassano (1531.-1570.), b. II. Inventari (Državni arhiv Zadar).

⁶ *SZB*, Simon Budineus (1556.-1598.), b. III, br. 122, 4. srpnja 1563.

izrijekom odabire grobnicu koju je osobno dao podići (*in sepulturam suam*) u uglednoj zadarskoj benediktinskoj crkvi Sv. Krševana. U istoj će se crkvi služiti jedna misa zadušnica *per monachos eiusdem monasterii*, uz novčanu naknadu koja je uobičajena za takve prigode (*cum helemosina consueta*). Slijedi nekoliko legata koji se odnose na zadarska nabožna mjesta, a koji su uobičajeni u većini onovremenih oporuka zadarskih građana. Tako Rade Nikolindariva bratovštini Presvetoga Sakramenta u zadarskoj stolnoj crkvi Sv. Anastazije (Sv. Stošije) dvadeset malih solida; lazaretu leproznih bolesnika ostavlja 15, dočim za uređenje kapele Sv. Šimuna Pravednika namjenjuje još dvadeset malih solida. Iz nekoliko oporučnih navoda razvidni su nam Radovi obiteljski odnosi. Kćeri Margareti ostavlja sto malih libara, a supruzi Heleni doživotno pravo na uživanje sveukupne oporučiteljeve imovine (*mandavit ut donna Helena eius uxore dilecta esse debeat donna et padrona usufructaria omnium meorum bonorum in uita eiusdem uxori mee*). Ostatak sve svoje imovine, kao i imovine koju će doživotno koristiti supruga Helena, Rade ostavlja sinovima Nikoli, Šimunu i Ivanu, uz uvjet da poštuju i podupiru majku te da imovinu rasporede na jednake dijelove. Oporuka je napisana u Radovu domu (u izvoru nije navedeno u kojoj je gradskoj četvrti smješten), a u prisutnosti Sebastijana iz Taranta (brijač) i Pavla Rabljanina.

Iako oporuka novljanskog iseljenika Rade nije opsežna, iz prethodno opisanih navoda možemo saznati da je riječ o osobi srednjih imovnih mogućnosti. Oporučni navodi kazuju nam o njegovoj integritiranosti u zadarsku sredinu, o kontaktima sa zadarskim stanovnicima (izvršitelji oporuke i svjedoci), ali i o povezanosti s tamošnjim crkvenim ustanovama. Svojim sadržajem ovakav se tip oporuke uklapa u sliku o brojnim sličnim oporučiteljima zavičajem iz različitih dijelova istočnoga Jadrana, a koji su u Zadru bili učestalo prisutni tijekom cijeloga razdoblja ranog novovjekovlja.

Iz 1588. godine potječe oporuka Petra pokojnog Florija (*ser Piero da Castel nouo quondam Florio alias Cvitco*) iz Herceg-Novog, vojnika u postrojbi guvernadura *Carla de S. Vidali*.⁷ Oporuka započinje, kako je to i uobičajeno, zagovorom, odnosno preporukom oporučiteljeve duše Svevišnjem i odredbom kojom se određuje njegovo posljednje počivalište. U slučaju vojnika Petra, to je crkva Sv. Anastazije u kojoj se nalazi obiteljska grobnica i u kojoj je već pokopan preminuli oporučiteljev sin (čije se ime ne kazuje izrijekom u dokumentu). Slijedi navod kojim se imenuju osobe najvećeg oporučiteljeva povjerenja (izvršitelji

⁷ SZB, Simon Venier (1586.-1616.), b. V, br. 28, 29. srpnja 1588.

oporučnih legata), a to su Petrov prijatelj Ivan Jakov i rođak Krsto Bratić (*Cher-stichio Braticchio*) iz Budve.⁸ Kao i u oporuci Rade Nikolinog, i u legatima Novljanina Petra bilježimo legate upućene zadarskim nabožnim ustanovama. Tako se bratovštini Presvetoga Sakramenta u crkvi Sv. Anastazije dariva dvadeset solida, koliko je namijenjeno i gradnji svetišta zadarskog zaštitnika Sv. Šimuna, dočim je ubožištu za leprozne bolesnike namijenjena upola manja novčana svota (deset solida). Crkva Sv. Anastazije mjesto je gdje će se održati i gregorijanske mise u spomen na pokojnog oporučitelja, a slaviti će ih svećenik Ivan Pezzetta.

U sklopu navoda koji se odnose na Petrove obiteljske odnose doznajemo da je - u vezi s Katarinom iz Crne Gore - imao nezakonitog sina Luku (*Luca figliolo natural*). Njemu se, prema oporučiteljevoj želji, ostavlja niz odjevnih predmeta *per amor di Dio, et che prega Dio per l'anima di esso testatore*. Nadalje, djelomično je nejasan navod u kojemu Petar iz Herceg-Novog imenuje svojim glavnim nasljednicama Marketu i Klaru. Izričito se navodi da su rođene u braku s oporučiteljevom suprugom Matijom, te da su i kćeri pokojnoga zadarskog kovača Mihovila Ljubinića (*Marchetta, et Chiara sue figliole legitime et natural procreate con Mathia moglie di esso testatore et figliole del quondam mistro Michael Gliubinich fauro*). Moguće je da Marketa i Klara nisu Petrove kćeri, već da ih je - nakon stupanja u brak s Matijom - priznao kao svoju zakonitu djecu. Petrova imovina pripada i njegovoj supruzi Matiji, ali uz uvjet (koji se odnosi i na Marketu i Klaru) da u budućnosti vodi častan i primjeren život, odnosno da obdržava udovištvo. U suprotnom, gubi pravo na oporučiteljevu imovinu te joj pripada samo imovina koju je kao miraz donijela u brak. Oporučni spis načinjen je u *casa de habitazione del detto testatore*, smještenoj u četvrti Sv. Marije *nella Corte il forno*. Prilikom njezina sastavljanja nazočni su bili zadarski građani - krojači (*sartori*) Marko Conaglista i Ivan Marija Loredan.

Novljanski iseljenik i mletački vojnik Petar preminuo je u Zadru početkom listopada 1588. godine. Oporuka je službeno otvorena 2. listopada iste godine u prisutnosti gradskih vijećnika i sudskih službenika - plemića Ludovika i Krste Nassija te (u svojstvu svjedoka) Tome Grisogona i Šimuna Collombina.

⁸ Krsto Bratić, sin pokojnog Martina, spominje se u više zadarskih dokumenata druge polovice 16. stoljeća. Posjedujemo i nekoliko njegovih oporuka i kodicila nastalih koncem 16. stoljeća. Usporedi: *SZB*, Simon Venier (1586-1616), b. V, br. 287 (23. kolovoza 1599); Isti notar, b. V, br. 303 (22. siječnja 1600); *SZB*, Francesco Primizio (1590-1608), b. VI, br. 113 (28. studenog 1600). Iz 1599. godine potječe i oporuka Bratićeve supruge Lucije, kćeri pokojnog Tripuna iz Perasta (*SZB*, Simon Venier (1586-1616), b. V, br. 292, 10. listopada 1599).

Iz 17. stoljeća bilježimo još nekoliko dokumenata koji se odnose na novljan-ske iseljenike nastanjene u Zadru. Prvi takav spis potječe iz 1601. godine, a riječ je o oporuci Matije, kćeri pokojnog krznara Ivana Tresića, udovici pokojnog Luke iz Herceg-Novoga.⁹ Iz ovoga spisa ne doznajemo mnogo podataka o Novljaninu Luki, već preminulom u trenutku nastanka oporuke. Iz jednog od navoda oporučiteljice razvidno je da nikada nije primila od oca obećan miraz (300 dukata), a kao razlog navodi činjenicu da se Luka priženio u njihovu obitelj te živio u očevoj obiteljskoj kući (u četvrti Sv. Mihovila). Nadalje, čini se da Luka i Matija nisu imali živih potomaka. To nam, iako neizravno, posvjedočuje podatak da su glavni nasljednici njezine imovine (ujedno i jedini izvršitelji oporuke) Giovanni Paolo Griolla iz Senigallije i njegova supruga Helena.

Naposljetku, zadnji dokument u kojemu bilježimo spomen novljanskog useljenika u Zadru potječe iz 1640. godine. Riječ je o oporuci Margarete, udovice Nikole Lukova iz Luštice. U tom se spisu kao izvršitelj oporuke bilježi još jedan novljanski vojnik u mletačkoj službi - Petar Lukov, zapovjednik postrojbe topnika (*capo de bombardieri*).¹⁰

Iseljenici iz Herceg-Novoga nastanjeni u Zadru nisu bili brojčano snažna useljenička skupina. Novljani se nisu, za razliku od nekih drugih useljeničkih zajednica, osobito izdvajali ni gospodarskim mogućnostima niti društvenim statusom. Ipak, primjeri koje smo ovdje izdvojili vrijedni su istraživačke pozornosti jer nam - bez obzira na mali broj uzoraka (konkretnih arhivskih dokumenata) - svjedoče o migracijama, kretanju ljudi duž istočne obale Jadrana u ranom novom vijeku. Herceg-Novi je u tom kontekstu posebno zanimljiv i zasigurno specifičan slučaj - riječ je o gradu koji se u tom razdoblju nalazio pod vlašću Osmanlija te su iseljavanja imala karakter progonstva iz zavičaja. Grad Zadar, više nego neka druga dalmatinska središta, svojim je statusom glavnog i najmnogoljudnijeg grada u mletačkoj Dalmaciji zasigurno mogao Novljanima, kao i drugim iseljenicima iz Boke i budvansko-barskoga priobalja, pružiti sigurno utočište i osigurati neometanu egzistenciju. Primjeri koje smo obradili u ovom sažetom tekstu tome su najizravija potvrda.

⁹ SZB, Francesco Primizio (1590-1608), b. VI, br. 131, 29. rujna 1601.

¹⁰ SZB, Zuanne Braicich (1621-1645), b. XIII, br. 431, 9. svibnja 1640.

Prilog 1.

Inventar novljanskog iseljenika Marka Rajčevića (*Spisi zadarskih bilježnika*, Piero da Bassano: 1531-1570, b. II. Inventari, 4. lipnja 1536, Državni arhiv u Zadru)¹¹

1536, 4 Zugno. Zuan Mathio Bembo Conte di Zara

Hoc est inuentarium omnium bonorum stabilium, mobilium, imobilium quondam Marci Rajceuich de Chastro nouo habitantis Jadre, factum per Luciam eius uxorem et scriptum per me Petrum da Bassano notarium Jadre et prima etc.

Vna vestura de mezalana rossa vsada ala schiauona con il suo panno zallo sotto.

Vna vestura de panno paonazzo vsada ala schiauona con il suo panno verde sotto.

Vna vestura de sarzia biaua grossa portada ala schiauona da dona, con il suo panno rosso sotto fornida.

Vna vestura da dona ala schiauona de rassa grossa verde con vn pochino de panno biauo sotto vechia.

Vna vestura de rassa rossa ala schiauona grossa vechia fornida con il suo panno zallo sotto.

Vna vestura vsada da dona ala schiauona de sarzia negra grossa fornida con il suo panno zallo sotto.

Vna vestura da dona ala schiauona de rassa biaua vechia, con il suo panno rosso sotto vechia.

Vno bochassin da dona vsado ala schiauona fornido.

Vno altro bochassin da dona di tella ala schiauona vechio fornido.

Vno paro de manege curte da dona de rasso zallo fodrado.

Vn altro paro de manege verde di seda vechia longa.

Vno paro de manege de zambeloto roan longe vechie fornide.

Vn paro de manege forzade vechie fornide.

¹¹ Dokument se objavljuje u djelomičnom prijepisu. Prilikom transkripcije spisa poštvao se izvornik.

Vn paro de manege de panno rosso longe fodrade de biauuso.

Vn altro paro de manege negre de pano longe vechie.

Dui fazioli nioui da mano da dona.

Vno faziol da man con li chauui biaui et rossi vsado.

Tauaioli cinque nuoui.

Vno manteleto grosso da tauola.

Vno vello longo da mano vsado.

Tre altri fazioli da mano da dona.

Vno faciol bombaxi vsado.

Dui fazioli de vello vsadi.

Camise quatro da dona noue.

Vna schiauina pelloxa vechia.

Vna peliza da dona nioua.

Vno stramazo da leto de rassa bianca.

Vna vesta da homo de rassa grossa negra.

Vna zappa.

Piadene 8 de terra.

6 scudelle de terra.

Tagiori 4 de longo.

4 cochali.

Vna chaldereta de ramo.

Vna pignata de ramo.

Doi sechi de ramo.

Vna spada schiauona.

Vna vesticiola beretina da homo vechia.

Vno paro de bragesse grosse bianche de rassa.

Dui vardachori vechi beretini.

Dui mastaleti da lissia.

Vna piora.

Vno chusin con vna intimella.

Quattro chasse.

Vno quadro de la Madoneta.

Vna chopaniza da far pan.

Vna manara.

Vna peliza vsada da dona.

Vna bancha.

Vna chariega da dona de paglia.

Vno buchal da oglio.

Vn bancholino de tauola.

Bona stabilia

Vna masera posta sul proprio terren tuta de tauola choperta de chopi.

Gognial vno in circa de chauì di vigna a Slauza Jama sul terren della pieue di San Simeon Justo.

Vn altro gognial in circa di chauì di vigna a Belueder sul terren de li poueri de Santo Lazaro.

Prilog 2.

Oporuka novljanskog iseljenika Petra, vojnika u mletačkoj službi (*Spisi zadarskih bilježnika*, Simon Venier: 1586-1616, b. V, br. 28, 29. srpnja 1588, Državni arhiv u Zadru)¹²

In Christi nomine amen. Anno ab eius Natiuitate Millessimo quingentessimo octuagesimo octauo, indizione prima, die uero Veneris 29 mense Iulii. Temporibus Serenissimi Principis, et Domini Nostri Excelentissimi Domini Pasqualis Ciconia Dei grazia Venetiarum Ducis, Clarissimi Domini Luce Zeno dignissimi Comitis Iadre. Coram Viro Nobili Iadrensi spetabili et honorando Domino Christoforo Nassio honorando Giudice esaminadore Curie Iadre.

Essendo cosi che niuna cosa è più certa della morte et più incerta della hora sua però considerando salubrimente le predette cose ser Piero da Castel nouo quondam Florio alias Cvitco al presente soldato nella compagnia di Illustre Signor Carlo de S. Vidali Gouvernator al presente di questa Militia habitante a Zara sano per l'Iddio grazia della mente, del senso et inteletto, ma di corpo amallato, et giacendo in letto, ne uolendo partirsi da questa all'altra uita senza ordinar le cose sue questo suo nuncupatiuo testamento il qual si dice senza scritti in questo modo.

Primamente raccomanda l'anima sua al Omnipotente Signor Iddio, et quando piacerà alla sua Diuina Maestà di leuarlo da questa uita uolse et ordina chel corpo suo sia sepolto nella chiesa di Santa Anastasia nella sepoltura della infrascritta sua consorte doue e stato anche sepolto uno suo figliol maschio.

Commissarii veramente et essecutori di questa ultima uolontà instituise, et uolse che siano mistro Zan Giacomo botter (?) in questa piazza compare di esso testatore, et Cherstichio Bratichio da Budua suo parente, habitante a Zara, alli quali da prima auctorità di essequir quanto qui nel presente suo testamento sarà disposto et ordinato.

Item lassa al Santissimo Sacramento del Corpo di Christo nella Chiesa di Santa Anastasia soldi vinti, et soldi vinti alla fabrica di San Simon Giusto et soldi 10 al Lazzeretto per anima di esso testatore.

¹² Dopisano na vrhu lista drugom olovkom: *Testamento del quondam Piero da Castel nouo.*

In tutti ueramente altri sui beni mobili, et stabili, ragion et attion in qual si uoglia loco posti et essistenti, et à esso testatore à qual si uoglia modo spettanti et pertinenti, heredi sui vniuersal instituisse, nomina et uolse che siano Marchetta, et Chiara sue figliole legitime et natural procreate con Mathia moglie di esso testatore et figliole del quondam mistro Michael Gliubinich fauro, et altre ouero altri che per l'auenir nascessero con detta sua moglie, la qual Mathia sua moglie uolse che sia donna domina et usufruttaria di tutti li beni d'esso testatore insieme con dette sue figliole vedouando, et portando uita honesta; ma facendo il contrario in una delle predette cose cioè maridandosi, o non portando uita honesta che in tal caso debbano li sopradetti commissarii proueder de dette figliole, et consegnarli quel puoco de beni che fossero; et essa Mathia habbia solamente quello che hà portato quando è uenuta in casa d'esso suo marito, il quel caso occorendo; raccomanda dette figliole molto à essi sui commissarii. Con questa declaration espressamente ordinata dal detto testator occorendo, che Dio guardi, che mancassero li sopradette dui sue figliole et altri o altre che nascesero inanti l'età legitima substitute herede delli sopradetti sui beni Mathia sopradetta sua moglie portandosi sempre honestamente et in tal caso occorendo sia in sua libertà di maridarsi o non come à lei piacerà; obligandola sempre che gli sia raccomandata l'anima di esso testatore.

Lassa à Luca figliolo natural del ditto testatore procreato con Catarina da Montenegro vn feraiolo de pano negro uechio, vno paro de braghese de camola et uno zipon. Item un'altro paro de braghese de bedena, et zipon de bedena negra uechio. Item vno zipon dimitto et uno paro de braghese de dimitto usade et tre para de calcette uechie. Item dui capelli negri, et questo per amor di Dio, et che prega Dio per l'anima di esso testatore.

Item lassa che gli siano fatte dir le messe di Sancto Gregorio una uolta tanto à Santa Anastasia per il Reuerendo padre Zuanne Pezzetta, et questo con comodità di detti heredi.

Et questo disse, uolse che uaglia per vigor di testamento, et se non ualesse uolse che uaglia per uigor di codicillo et cadauna altra ultima uolontà, non ostante per fosse pretermesso qualche ordine di raggion etc.

Fatto in Zara nella casa de habitazione del detto testatore posta in contrada di Santa Maria nella Corte il forno. Presenti mistro Marco Conaglista et mistro Giouanni Maria Loredan sartori testimonii pregati, et specialmente chiamati.

Simon Venerius Notarius Iuratus Jadre fedelmente scripsit.

Die dominico 2 mensis Octobris 1588

Coram Domino Ludouico Nassio honorando consigliario Clarissimi Domini Comitis in plateia comunis Iadre stante a presentia antescritti Spetabilis Domini Christofori Nassi honorandi Giudicis essaminadoris ab hec ciuitate qui interfuit huic testamento sic reuerendo frate ...¹³ cognatus ipsius testatoris apertum fuit presens testamentum per predictum Magnificum Dominum Comitem. Presentibus Domino Thomasio Grisogono, et mistro Simone Collombino testibus rogatis.

Na poleđini: Hoc est testamentum Petri quondam Fiorii di Castro nouo habitatoris Iadre scriptum per me Simonem Venerium Notarium iuratum Jadrensem sub die 29 mensis Julii 1588.

Io Christoforo Nassi Iudice essaminador fui presente a questo testamento et col mio solito sigilo lo segilato.

¹³ Ostavljena praznina.

**EMIGRANTS FROM HERCEG NOVI IN ZADAR –
AS TRACED IN SIXTEENTH AND
SEVENTEENTH CENTURY WILLS**

LOVORKA ČORALIĆ

Summary

On the basis of wills and legacy inventories kept at the State Archives in Zadar, the author traces the presence and activity of the emigrants from Herceg Novi (small town in the Bay of Kotor, today part of Montenegro) in Zadar in the sixteenth and first half of the seventeenth century. These sources offer interesting information on the social, commercial and religious components of their lives in the new surroundings, Zadar then being the capital of the Venetian province of Dalmatia. Although scanty, these sources testify to the lively communication and migrational processes along the eastern Adriatic coast in the early modern period.